

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ ІНДІЇ

Постанова проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Освіта та виховання обдарованих дітей у загальноосвітніх школах Індії є інтегрованою частиною загальної системи освіти, яку було створено в результаті довготривалих реформ, які почали відбуватися ще за часів правління Британської імперії, потім під час незалежності Індії від Британської імперії і продовжують відбуватися нині. Дослідження показали, що 5 % населення Індії є високоінтелектуальні та обдаровані. Але ми маємо зауважити, що, незважаючи на таку достатню велику кількість обдарованих людей, навчання обдарованих дітей в Індії почало інтенсивно розвиватися тільки в останні десятиріччя.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у вивченні та аналізі підходів, форм і методів навчання обдарованих дітей, а також особливостей моделей навчання обдарованих дітей у загальноосвітніх школах Індії.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідженню сприяють праці психологів та освітян Індії таких, як А. Басу, Н. Десай, М. Хуссейн, Р. Матрей, В. Пендс, М. Шрінівасан, які мають низку важливих фактів і суджень щодо різних аспектів навчання, виявлення, надання педагогічної підтримки, покращення якості підготовки вчителів та роботи з батьками обдарованих дітей. Аналіз попередніх досліджень щодо педагогічної підтримки обдарованих дітей в Індії показав, що це питання залишається маловивченим і потребує ретельних досліджень. Вивчення практики цієї країни дасть можливість вітчизняній педагогічній науці запозичити позитивний досвід Індії з питання педагогічної підтримки обдарованих дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відображаючи специфіку культури та традицій Індії, навчання обдарованих дітей відбувається в звичайних класах загальноосвітніх шкіл, приватних школах (наприклад, Наваюг Відялая (Navayug Vidyalaya), Відья Нікетан, Нетурхат у штаті Біхар — частково фінансованих державою або фінансово незалежних), спеціалізованих школах типу Джняна Прабодіні, де практикується роздільна форма навчання за гендерним принципом і змішана форма навчання, приватних школах типу «public schools» за місцем проживання обдарованих дітей або школах-інтернатах типу Наводая Відялая Саміті, які розташовані на території країни, Кендрія Відялая, школі Саїнік (Sainik Schools), яка готує кадетів до вступу у Військову Академію Індії та розвиває здібності спортивно обдарованих дітей, центрах для обдарованих дітей Сатсангія Керал Меморіал (CSKMS), Інноваційній Міжнародній Школі у місті Бангалор, якою керує суспільний Фонд Досліджень Обдарованих та Талановитих Дітей та ін.

Наше дослідження виявило, що в сучасній індійській школі є два підходи до навчання обдарованих дітей: *інтегрований* (дитина адаптується до навчального середовища у загальній масі учнів) та *інклюзивний* (шкільне середовище адаптоване під потреби дитини). Інклюзивний принцип став ключовим, як підтвердження лояльності до демократії, яка передбачає рівні можливості для всіх дітей. Проте, останнім часом змінилась головна концепція навчання — від традиційного сліпого заучування напам'ять — до креативного, проблемного мислення та логічних припущень, що сприяє розвитку

творчих здібностей, логічних роздумів, формулюванню нестандартних способів вирішення завдань.

Аналіз практики організації навчання обдарованих дітей в індійських школах показав, що самими поширеними формами навчання є *загальне (спеціалізовані школи) групування обдарованих дітей* або *навчання у звичайних класах* загальноосвітніх шкіл. Окрім того вчителі застосовують індивідуальні форми навчання, впроваджуючи індивідуальні програми, розроблені для кожної конкретної дитини з метою задоволення її освітніх потреб. Наразі збагачення програм для високоінтелектуальних дітей — *основна концепція навчання* обдарованих дітей в Індії.

Варто зазначити, що в Індії такі форми навчання, як часткове групування (окремі класи) та розділене навчання обдарованих дітей не знайшли підтримки у всіх фахівців та експертів з проблем навчання та виховання обдарованих дітей тому, що сегрегація обдарованих дітей не корелюється із концепцією інклюзивного навчання (inclusive education) [9].

В Індії існують два *основні методи* навчання обдарованих дітей: забезпечення обдарованих дітей можливістю працювати не за звичайними програмами, а за спеціальними програмами, які ефективніше розвивають обдарованих дітей або за звичайними програмами, але з можливістю прогресувати набагато швидше. Таким чином, в індійських школах є два найбільш поширених метода навчання обдарованих дітей:

- метод прискорення;
- метод збагачення навчальних програм.

Давайте розглянемо метод прискорення. *Першою і найпростішою формою прискорення* є перестрибування класів або подвійне просування. Але тут мають місце побоювання батьків і педагогів щодо випереджаючих темпів когнітивного розвитку обдарованої дитини і в той же час його недостатнього фізичного, соціального та емоційного розвитку, що може спричинити виникнення практичних та соціальних труднощів, а саме труднощів в адаптації до середовища, де навчаються старші за віком діти. Проте, незважаючи на ці труднощі, радикальне прискорення є самим ефективним способом для задоволення академічних потреб обдарованої дитини в отриманні більш поглиблених знань.

Другою формою прискорення в індійських школах є вивчення конкретного предмету, в якому обдарована дитина демонструє особливі здібності, прискореними темпами. Тобто, така форма навчання дозволяє обдарованій дитині вивчати окремий предмет у старших класах, а решту предметів проходити за звичайними навчальними програмами того класу, де навчається обдарована дитина. Такі форми навчання є доцільними, якщо дитина з легкістю проходить кваліфікаційні рівні в його/її класі з одного або багатьох предметів. Якщо прискорення неможливе або небажане, вчителі долучають до навчання навчальну програму збагачення з метою надання завдань підвищеного рівня складності.

Метод збагачення навчальних програм включає:

- навчання через пошук зв'язків — (connecting);
- навчання через вирішення проблеми (learning through problems);
- навчання через творчість (learning through creating).

Навчання обдарованих дітей через пошук зв'язків застосовується для того, щоб стерти штучні кордони між шкільними предметами і дозволити дітям вивчати відповідні, значущі теми або поняття. Занадто часто дитина вивчає математичні теми ізольовано від інших предметів і від свого досвіду, який обдарована дитина набула поза школою. Вчителі конкретного класу застосовують метод «мозкового штурму», щоб утворити зв'язки навчання з іншими галузями. Наприклад, тему «гроші» можна пов'язати з такими поняттями, як прибутки і збитки (математика), дорогоцінні метали (фізика), благодійність, ощадливість (етика), монетарні системи у всьому світі (соціальні науки).

Навчання обдарованих дітей через вирішення проблем. Педагогіка в індійських класах зазвичай покладається на читання, копіювання, переписування та

запам'ятовування. Альтернативний спосіб реалізації навчальної програми здійснюється через вирішення поставлених проблем. Особливістю цього методу є розробка своєї власної стратегії, а не застосування вже відомих алгоритмів.

Навчання обдарованих через творчість — ще один із способів збагачення навчальних програм для обдарованих дітей. Занадто часто оцінка навчання означає оцінку пам'яті. Занадто часто, оцінка навчання просто означає оцінку пам'яті. Один із способів збагачення навчальної програми є навчання та оцінка вищого порядку когнітивних функцій, таких як розуміння, застосування, аналіз, оцінювання і творчість (відповідно до Таксономії Блума). Діти повинні мати можливість створювати продукти, які відображають їх навчання в різних умовах (наприклад, ілюстрований збірник оповідань, ігри на вулиці, створення моделі наукової ярмарки).

Ретельний аналіз програм навчання обдарованих дітей допоміг нам з'ясувати, що в індійських школах, окрім *традиційних методів*, використовуються наступні *нетрадиційні для європейської культури методи*: метод медитації (концентрація на думках) та метод йоги (для підвищення концентрації і гнучкості тіла). Також, ми дізналися, що не всі індійські школи використовують традиційні *методи лінійного прискорення* або *метод «подвійного розвитку»*. Наприклад, у спеціалізованій школі Наводая Відялая навчальний план не прискорюється, але використовується технологія збагаченого навчання, за якою обдаровані діти залучаються до роботи у «Творчих лабораторіях» згідно з різними напрямками діяльності: образотворче мистецтво, театр, ремесло, народна творчість, музика, хоровий спів та ін. Серед інших методів навчання обдарованих дітей в Індії особливе місце займають *метод мультитекстового навчання* та *метод електронного навчання «e — Studies»* (навчання онлайн), *метод «репетитор-однокласник»* або *метод «перевір себе сам»* який під час самокорекції виступає, як гарний засіб розвитку самопізнання [2].

Програми збагачення реалізуються як у загальноосвітніх школах, так і в спеціалізованих школах, Центрах Обдарованих Дітей і в спеціальному Центрі Збагачення «Mindsprings», який передбачає розвиток мислення і творчості. Програма збагачення в центрі включає три елементи: дискусія, вивчення проблеми, конструкція (дизайн). Програма розрахована на дітей 2-8 класів. Обдаровані діти розподіляються на групи: молодша (6-8 років), середня (9-12 років) та старша (13-15). Навчання платне, наприклад, 1 година навчання з покращення письмової культури коштує 300 рупій (40 грн.), відвідування занять з поезії — 300 рупій, участь в молодіжному дискусійному форумі — 500 рупій (70 грн.). Групи, в яких навчається до 10 учнів формуються за віком, інтересами та рівнем інтелектуального розвитку. До переваг навчання в цьому центрі належить те, що після закінчення навчання в кінці року дитині видається сертифікат про її досягнення в рамках обраної діяльності, що буде дуже корисним при складанні іспитів до університету або коледжу [8].

Треба зазначити, що характерною особливістю багатьох шкіл для обдарованих дітей в Індії на відміну від України є їх прихильність до збереження духовних та релігійних цінностей, традицій і культур. І вибір деяких методів навчання можна пояснити тим, що «духовна модель» навчання відповідає за всі домени фізичного розвитку обдарованої дитини, його/її життєвого досвіду, емоційного, інтелектуального і духовного розвитку. Так, діти в деяких школах починають свій навчальний день з молитви та духовних пісень (chants). Така духовна модель навчання називається «Pancha koshtas» (п'ять енергетичних оболонок). Філософія цієї моделі навчання полягає у встановленні координації між тілом, розумом, природою, душею і найвищою сутністю [7].

Прикладом «духовної моделі» навчання є перша школа для обдарованих дітей Джняна Прабодіні Прашала, яка розпочала свою діяльність у 1968 році. Саме словосполучення Джана Прабодіні на санскриті означає «той, що будить реальне знання». Школу було відкрито при Факультеті Психології Інституту Джняна Прабодіні. Цей Інститут ґрунтує свою діяльність за «кубічною моделлю інтелекту» Дж. Гілфорда, яку він

зобразив за допомогою моделі куба, кожен вимір якого являє собою один зі способів виміру факторів: в одному вимірі розташовуються різні види операцій; у другому — різні види кінцевого розумового продукту; у третьому — різні види змісту [1, с. 433-456].

Класи мають як змішаний склад — половина хлопців, половина дівчат, так і роздільні класи. Вчителі школи будують систему навчання таким чином, щоб торкнутися емоційної струни кожної дитини і не тільки наповнити дитину навчальною інформацією, але і через емоційні обертони спонукати дитину діяти в напрямку правильного вирішення завдань та проблем. Навчання в школі відбувається за напрямками: фізично-кінетичний (заняття у спортивних таборах, заняття йогою, здійснення 2-3 подорожей на рік, проведення спортивного свята кожного року); емоційний (виготовлення творів мистецтва своїми руками, навчання спілкуванню через танець, музику, образотворче мистецтво); мотиваційний (читання стародавніх ведичних текстів релігійно-філософського характеру Упанішад, в яких обговорюються основні філософські ідеї, природа бога, співання пісень про героїчне минуле та оптимістичне майбутнє); інтелектуальний (використання багатой кількості підручників та довідників замість одного для вивчення матеріалу, розвиток навичок самонавчання, цілепокладання, менеджмент часу, швидкочитання, написання конспектів для самостійної роботи, використання аудіовізуальних матеріалів, оцінювання за результатами тижневих тестів, виконання проектних робіт, складання річних іспитів); лідерський (індивідуальна робота, робота в парах та групах для пошуку неочікуваних та оригінальних рішень; відвідування сіл та спілкування з селянами для зміцнення зв'язків з соціумом, прибирання в храмах та відвідування літніх таборів).

Характерними рисами навчання, які відрізняють школи Джняна Прабодіні Прашала від решти загальноосвітніх шкіл Індії є: автономія в навчанні; творче мислення; проведення поглиблених досліджень, які не лімітовані в часі; застосування методу проектної діяльності або методу самонавчання, гнучкий зміст навчальних предметів; свобода мислити нестандартно; конкурентноспроможна атмосфера; атмосфера любові та співпричетності [6].

Інша модель навчання практикується в Інноваційній Міжнародній Школі. Містер М. Шрінівасан, засновник школи, запропонував навчальну модель, яка називається «Творча, винахідлива, продуктивна досконалість». Програма, за якою навчаються обдаровані учні акредитована ЮНЕСКО. Це складна модель навчання поєднує процес розвитку здібностей та талантів з методами досліджень, прискореного розвитку та збагачення. Метод збагачення полягає в індивідуальному адаптуванні навчального плану з урахуванням розширення й поглиблення його змісту.

Педагогічна філософія цієї школи заснована на всевітньо відомій *«теорії множинного інтелекту»* американського психолога Говарда Гарднера, за якою існує дев'ять видів інтелекту, кожний з яких функціонує як окрема система та має своє походження [3]. Сутність школи розкривається у назві цієї моделі «Школа поза стінами», у якій джерело зародження знань відіграє життєво важливу роль у змістовності, динамічності навчальних планів та їх інноваційності. Послідовне викладання природничих наук, відпрацьовування та аналітична діяльність учнів приводить до розуміння загальнонаукових принципів, які використовуються у щоденній практиці та більш поглиблених наукових законів. Гра у шахи — ще один напрямок інноваційного та інтенсивного розвитку інтелектуальних здібностей. Діти практикуються у шахи під час перерв, обираючи самостійно своїх партнерів. Інноваційність полягає у груповому підході до розвитку інтелектуальних здібностей: діти можуть створювати групи і грати команда на команду [10; 5]. Метод збагачення програм реалізується в Академії з Інформаційних Технологій, Академії Біотехнологій, Академії Образотворчого Мистецтва, Академії Шахів, Академії Літературознавства, Академії Математичних Наук, де відомі науковці, письменники, діячі культури та мистецтва проводять заняття з обдарованими дітьми [4].

Досвідчені педагоги у своїй багатолітній діяльності визначили специфічні напрямки роботи з обдарованими дітьми: розвиток розумових здібностей; диференційований навчальний план; теорії розумових здібностей; інновації та винаходи; ідентифікація

обдарованих; заохочення до творчої діяльності; інформаційні технології; розвиток навчального плану [10].

Характерною рисою навчання в школі є *метод театральних постанов*, тобто викладання таких найважливіших для Індії тем, як епос, незалежність Індії, еволюція людини, новітні технології відбувається за допомогою елементів театрального мистецтва. Велику роль у наданні педагогічної підтримки відіграють *наставники*, які тісно взаємодіють з дитиною і надають їй своєчасну допомогу, враховуючи її слабкі та сильні сторони [5].

У школі діє програма «Сполох мозку», яка впроваджує використання інформаційних технологій у навчальний процес. «Сполох мозку» — потужна платформа, яка допомагає дітям вивчати математику методом самостійної роботи завдяки наявності централізованої бази даних, в якій розроблено індивідуальні програми для кожної дитини. У цій школі використовується *метод складання індивідуального когнітивного стилю* обдарованої дитини.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у вибраному напрямку. Навчання обдарованих дітей є загальним терміном для збагачення, диверсифікації та модифікації навчальних програм з метою задоволення потреб обдарованих дітей, яким необхідна стимуляція і участь у конкурентному процесі. Ми можемо говорити про те, що в Індії використовуються як традиційні східні моделі навчання обдарованих дітей, так і елементи західних моделей навчання, які сприяють розвитку міжнародної співпраці шкіл з іншими країнами і мають дуже велику користь для всебічної освіти обдарованих дітей. Застосування сучасних підходів, форм та методів навчання, співпраця з великою кількістю міжнародних організацій допомагає обдарованим дітям адаптуватися не тільки в індійському суспільстві але і в світовому освітньому просторі.

Література:

1. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления. — М., 1965. — С. 433-456.
2. Basu A. Gifted children need teachers who set intellectual challenges, Deccan Herald, 2013. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.deccanherald.com/content/313552/gifted-children-need-teachers-set.html>
3. Gardner H. Multiple Intelligence: The theory in practice. — New York: Basic books, 1993. — р. 304.
4. Gifted Education and Research Assembly Activities [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gear.ac.in/enrichment>
5. Gifted Education and Research Innovative curriculum [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gear.ac.in/curriculum>
6. Jnana Prabodhini Prashala Motivating Intelligence for social change / Educational philosophy [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://prashala.jnanaprabodhini.org/educational_philosophy.asp
7. Limaye A. Evaluation of the quality of the Tribal Mensa Nurturing programme for gifted children by experts and the participants of the programme / University of Mumbai: Dissertation for the degree of Masters of Science in human development. — 2009 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.templetonfellows.org/projects/docs/tribal_mensa_evaluated.pdf
8. Mindspring Programmes Schedule of programmes at the Worli Centre [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mindsprings.in/schedule-for-programmes-at-the-worli-centre.php>
9. Pandit U. Gearing up to the gifted / Education Times, 2002. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mindsprings.in/press-releases.php>
10. Srinivasan M. The oven makes the difference between potential and the genius. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: gear.ac.in

У статті з'ясовано підходи, форми та методи навчання обдарованих дітей в індійських загальноосвітніх школах. Проаналізовано компоненти збагачення навчальних програм, а також способи їх реалізації. З'ясовано особливості моделей навчання обдарованих дітей у загальноосвітніх школах Індії. Виокремлено характерні риси навчання обдарованих дітей у спеціалізованих школах Індії.

Ключові слова: підходи, форми та методи навчання, збагачення навчальних програм, прискорення змісту навчання, модель навчання, інноваційність.

В статье проанализированы основные подходы, формы и методы обучения одарённых детей в общеобразовательных школах Индии. Изучены компоненты обогащения учебных программ, а также способы их реализации. Выявлены особенности моделей обучения одарённых детей в общеобразовательных школах Индии. Выделены характерные черты обучения одаренных детей в специализированных школах.

Ключевые слова: подходы, формы и методы обучения, обогащение учебных программ, ускорение содержания обучения, модель обучения, инновационность.

There has been analyzed some approaches, forms and methods of gifted children teaching in Indian comprehensive secondary schools. Research of the components of enrichment curriculum and ways to implement them has been done. The features of gifted children education models in secondary schools in India have been distinguished. The author has also determined the characteristics of gifted children education in special schools.

Key words: approaches, methods of teaching, curriculum enrichment, acceleration of educational content, innovation, educational model.